

Myymälävarkauksien ehkäisyä kehittävän työryhmän loppuraportti

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:4

Myymälävarkauksien ehkäisyä kehittävän työryhmän loppuraportti

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-846-2
Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö
Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	1.6.2020	
Tekijät	Rikoksantorjuntaneuvoston asettama työryhmä		
Julkaisun nimi	Myymlälvarkauksien ehkäisyä kehittävän työryhmän loppuraportti		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2020:4		
Diaari/hankenumero	VN/4339/2018	Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
ISBN PDF	978-952-259-846-2	ISSN PDF	2490-1172
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-846-2		
Sivumäärä	28	Kieli	suomi
Asiasanat	myymälälvarkaus, rikosasiat, rikokset, rikosoikeus		
Tiivistelmä	<p>Rikoksantorjuntaneuvosto asetti myymälälvarkauksien ehkäisyä kehittävän työryhmän toimikaudelle 1.3.2019–28.2.2020. Asetetun työryhmän tavoitteena oli koota tietoa myymälälvarkauksien tilanteesta ja erityispiirteistä Suomessa ja tehdä ehdotus niiden vähentämiseksi.</p> <p>Työryhmän tehtävänä oli:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Koota tietoa myymälälvarkauksien tilanteesta (esim. tekijäryhmät, alueelliset erot, tuotteet) Suomessa. 2. Selvittää ja kerätä hyviä käytäntöjä ja menetelmiä myymälälvarkauksien vähentämiseksi. 3. Kerätä taustatietoa vaikuttavaksi todetuista keinoista myymälälvarkauksien vähentämiseksi vuonna 2020 toteutettavaa Kaupan liiton viestintää varten. 4. Selvittää lainsäädännön ja viranomaismenettelyn toimivuutta. 5. Kartoittaa yritysten toimet myymäläturvallisuuden ja -varkauksien ehkäisyn kehittämiseksi. 6. Valmistella aiheesta raportti ja ehdotus jatkotoimiksi. <p>Työryhmä kävi läpi myymälälvarkauksien tekijöitä, tapauksia ja yleisyyttä muun muassa yritysuhritkimusten, rikostilastojen ja kauppaliikkeiden tuottaminen tilastojen avulla.</p> <p>Työryhmä ehdotti useita hyviä käytänteitä, toimintamalleja ja yhteistyön tiivistämistä kaupan alan toimijoiden ja viranomaisten kesken. Suositukset on jaoteltu kolmeen pääryhmään: toimijoiden välisen vuorovaikutuksen edistäminen, toimintamallien kehittäminen ja tukimateriaalien tuottaminen.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	1.6.2020
Författare	Arbetsgrupp inrättad av rådet för brottsförebyggande	
Publikationens titel	Slutrapport av arbetsgruppen för utveckling av förebyggandet av butiksstölder	
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020:4	
Diarie-/projektnummer	VN/4339/2018	Tema Betänkanden och utlåtanden
ISBN PDF	978-952-259-846-2	ISSN PDF 2490-1172
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-846-2	
Sidantal	28	Språk finska
Nyckelord	brottsbekämpning, butiksstöld, brottsärenden, straffrätt	
Referat	<p>Rådet för brottsförebyggande tillsatte en arbetsgrupp med uppgift att utveckla förebyggandet av butiksstölder under mandatperioden 1.3.2019–28.2.2020. Den tillsatta arbetsgruppen hade som mål att samla information om butiksstölder och stöldernas särdrag i Finland och lägga fram förslag för att minska dem. Arbetsgruppens uppgift var att</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Samla information om läget i Finland i fråga om butiksstölder (till exempel gärningsmän gruppvis, regionala skillnader, produkter). 2. Utredda och samla in information om god praxis och metoder som minskar butiksstölder. 3. Samla bakgrundsinformation om de metoder som konstaterats vara effektiva för att minska butiksstölder med tanke på Finsk Handel rf:s kommunikation 2020. 4. Utredda hur lagstiftningen och myndighetsförfarandet fungerar. 5. Kartlägga företagens åtgärder för att utveckla arbetet med att främja butikssäkerheten och förebygga butiksstölder. 6. Ta fram en rapport om temat och ett förslag till fortsatta åtgärder. <p>Arbetsgruppen kartlade faktorer som inverkar på butiksstölderna samt fall och förekomst av butiksstölder bland annat med hjälp av statistiska uppgifter från offerundersökningar riktade till företag, brottsstatistik och butikers statistik.</p> <p>Arbetsgruppen kom med flera bra förslag till god praxis och verksamhetsmodeller samt till ett bättre samarbete mellan aktörerna inom handeln och myndigheterna. Rekommendationerna är uppdelade i tre huvudområden; främjande av kommunikationen mellan aktörer, utveckling av verksamhetsmodeller och produktion av stödmaterial.</p>	
Förläggare	Justitieministeriet	
Beställningar/distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Sisältö

1	Johdanto.....	6
2	Myymälävarkauksien tilannekuva ja kehitys Suomessa	8
	2.1 Poliisin tietoon tulleiden näpistysten määrä ja kehitys	8
3	Vähittäiskaupan toimet myymäläturvallisuuden ja - varkauksien ehkäisyn kehittämiseksi.....	15
4	Hyvät käytännöt myymälävarkauksien vähentämiseksi.....	16
5	Kaupan liiton kampanja myymälävarkauksien vähentämiseksi	22
6	Lainsäädännön ja viranomaismenettelyn toimivuudesta käyty keskustelu	23
7	Suosituksset.....	25
	Viitteet.....	27

1 Johdanto

Rikksentorjuntaneuvosto asetti kokouksessaan (16.12.2019) myymälävarkauksien ehkäisyä kehittävän työryhmän toimikaudelle 1.3.2019–28.2.2020. Asetetun työryhmän tavoitteena oli koota tietoa myymälävarkauksien tilanteesta ja erityispiirteistä Suomessa ja tehdä ehdotus niiden vähentämiseksi.

Työryhmän tehtävänä oli:

1. Koota tietoa myymälävarkauksien tilanteesta (esim. tekijäryhmät, alueelliset erot, tuotteet) Suomessa.
2. Selvittää ja kerätä hyviä käytäntöjä ja menetelmiä myymälävarkauksien vähentämiseksi.
3. Kerätä taustatietoa vaikuttavaksi todetuista keinoista myymälävarkauksien vähentämiseksi vuonna 2020 toteutettavaa Kaupan liiton viestintää varten.
4. Selvittää lainsäädännön ja viranomaismenettelyn toimivuutta.
5. Kartoittaa yritysten toimet myymäläturvallisuuden ja -varkauksien ehkäisyn kehittämiseksi.
6. Valmistella aiheesta raportti ja ehdotus jatkotoimiksi. Huomioidaan uusien toimenpiteiden toteuttamisessa ja kohdentamisessa tutkimusarviointien tarpeet.

Työryhmään nimettiin puheenjohtajaksi Mikko Koskinen (Kaupan liitto/turvallisuusvaliokunta) ja sihteeriksi Mika Junninen (OM). Työryhmän jäseniksi nimettiin Markus Alanko (OM), Lena Andersson (OM), Jyrki Aho (Poliisihallitus), Eija Velintski (VKSV, 31.8.2019 saakka), Tero Kekki (VKSV, 1.9.2019 alkaen), Erika Kähärä (PAM), Seppo Tokola (Tokmanni Oy), Ilkka Nieminen (PTY, Kaupan liitto), Lauri Kulonen (PTY, 1.1.2020 alkaen Kaupan liiton toisena asiantuntijana).

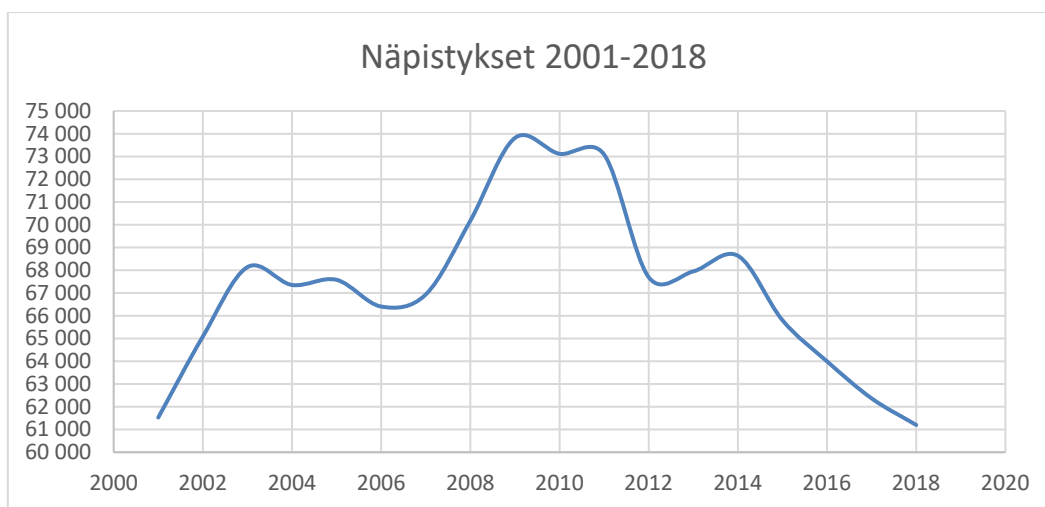
Työryhmä kokoontui viisi kertaa täydellä kokoonpanolla ja lukuisia kertoja pienemmällä kokoonpanolla toteutetun työn ohjaamiseksi ja linjaamiseksi. Työryhmän työtä ohjamaan ja suuntaamaan järjestettiin aloitusseminaari toukokuussa 2019. Seminaarin ennakkotehtävänä toteutettiin osallistujille kysely ja itse seminaarissa järjestettiin strukturoituja ryhmäkeskusteluja. Aloitusseminaarin asiantuntijakyselyn ja keskustelujen perusteella tuli ilmeiseksi, että työtä on fokusoitava. Työryhmä päätti keskittyä kahteen keskeiseen teemaan: viranomaisten ja kaupan välisen tietojenvaihdon parantamiseen sekä nuorille suunnatun tiedottamiskampanjan edistämiseen Talous ja nuoret (TAT) organisaation järjestämien koululaisinfojen kautta.

2 Myymälävarkauksien tilannekuva ja kehitys Suomessa

Työryhmä kävi läpi myymälävarkauksien tekijöitä, tapauksia ja yleisyyttä muun muassa yritysuhritutkimusten, rikostilastojen ja kauppaliikkeiden tuottaminen tilastojen avulla. Tokmanni-yhtiön tekemää analyysiä esiteltiin aloitusseminaarissa ja keskustelua jatkettiin työryhmän kokouksissa. Työryhmä pohti, kuinka Tokmanni-yhtiön esimerkkiä voitaisiin hyödyntää viranomaisten kanssa tehtävässä yhteistyössä. Tämä yhteistyö voisi koskea koko kaupan alaa, jos niiden analyysi ja tapausten seulonta ovat verrattavissa Tokmannin tietomäärään. Työryhmälle toimitetun tiedon mukaan S-ryhmältä on saatavissa 25 300 varkaus- / näpistystilanteen data ajalta 2/2018–2/2020. Ylös kirjattu on ainakin tapausten kellonaika, tapahtumapaikka ja anastetut tuotteet. Huomioitava on, että merkittävä osa myymälävarkauksista jää tulematta ilmi kaupalle tai poliisille, jääden näin tilastojen ulkopuolelle. Kaupan liitto on arvioinut myymälävarkauksista aiheutuvan noin 550 miljoonan euron vuosittaisen kustannuksen kaupan alalle.

2.1 Poliisin tietoon tulleiden näpistysten määrä ja kehitys

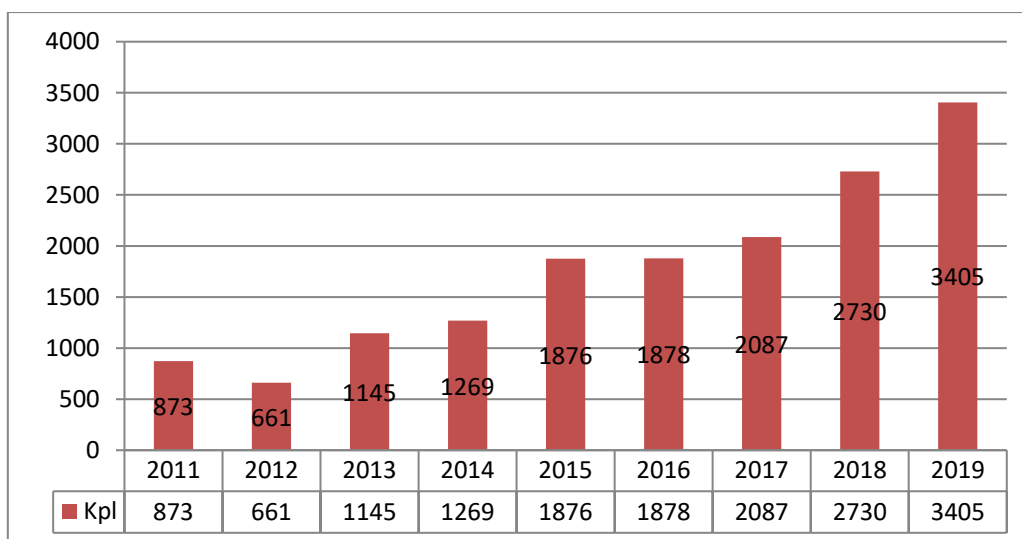
Viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana poliisin tilastoima näpistysrikollisuus ja sen yritys (RL 28 luvun 3 § 1 ja 2 momentin) on lisääntynyt huomattavasti vuoteen 2009 saakka (kuvio 1). Vuodesta 2010 alkaen näpistysrikollisuus on laskenut 17,1 % vuoden 2018 loppuun mennessä. Vuonna 2018 poliisi tilastoi yhteensä 61 199 näpistystä.

Kuvio 1. Poliisin tietoon tulleiden näpistysten ja niiden yritysten määrä 2001–2018. Lähde: Tilastokeskus.

Kuvion 1 rikosten määrää kuvaavasta viivakaaviosta voidaan nähdä, että vuonna 2018 poliisin tietoon tulleet näpistysrikokset ovat palanneet määrällisesti vuoden 2001 tasolle. Tilastollinen näpistysrikosten määrän lisäys on ollut voimakasta vuosien 2001–2003 ja 2007–2009 välisinä kolmen vuoden aikajaksoissa. Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrään on voinut vaikuttaa rikosten todellisen lisääntymisen lisäksi ilmoitusalttiuden kasvaminen. Vuodesta 2011 vuoteen 2018 tilastoitu näpistysrikollisuus on laskenut voimakkaasti. Tilastollisen rikollisuuden määrän jyrkkää laskua voivat selittää rikosten määrän vähentymisen lisäksi tilastoinnissa tapahtuneet muutokset. Näpistelyn vähäneminen erityisesti nuorissa ikäluokissa on todettu muissa tutkimuksissa. Nuorille suunnatussa omaa rikoskäyttäytymistä kartoittavassa tutkimuksessa on tullut esille, että yhä harvempi nuori näpistelee, kokeilee tai käyttää päihteitä tai tupakoi (Saarikkomäki & Tanskanen, 2018).

Näpistysrikollisuus on helposti paikasta toiseen siirtyvää rikollisuutta.. Rikollisuuden siirtyminen kaupasta toiseen ja alueelta toiseen näkyy erityisen hyvin oheisesta Tokmannin kauppaketjun myymälävarkausatilastosta. Tapausten määrä on kasvanut tasaisesti vuosien kuluessa samalla kun myymäläverkosto on lukumääräisesti laajentunut.

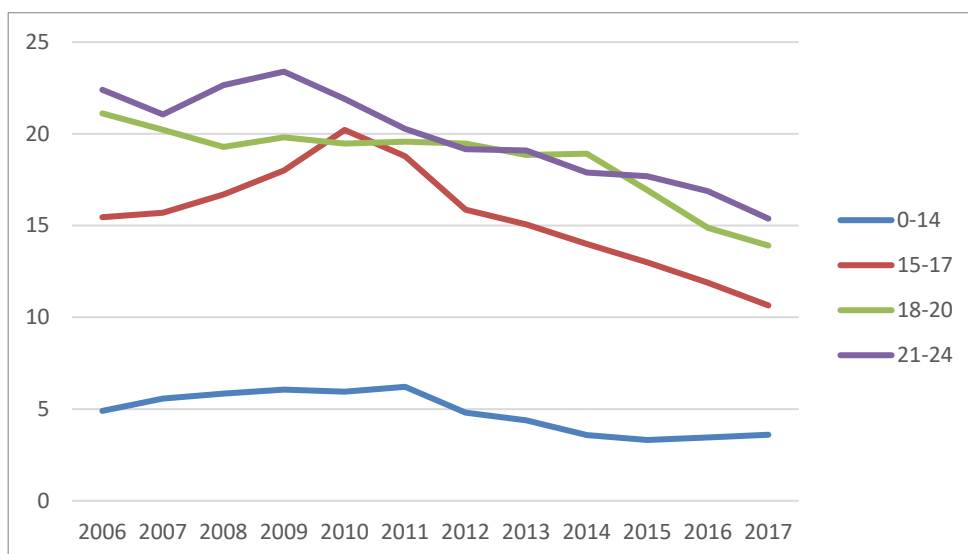

Kuvio 2. Tokmannin liikkeistä poliisille tehdyt rikosilmoitukset anastuksista 2011–2019. Lähde: Tokmanni

Näpistysten tekijät ikäryhmittäin

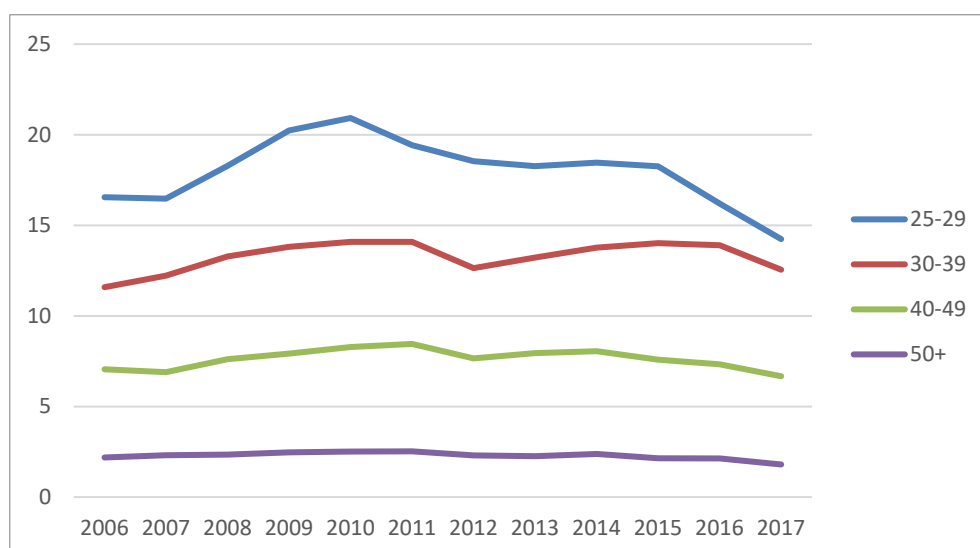
Poliisin ja Tokmannin tilastojen mukaan lukumääräisesti suurimmat näpistelijäikäryhmät ovat 20–29 sekä 30–39 vuotiaiden ikäryhmät. Kuvioissa 3 ja 4 on eritelty poliisin tilastoiman näpistysrikollisuuden kehitystä ikäryhmittäin. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat vuosittain, tekojen määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon kunakin vuonna. Kuvioiden luvut ovat siten suhdelukuja (rikosten määrä suhteessa 1000 ikäryhmän henkeä kohti). Ikäryhmittäisestä tarkastelusta havaitaan, että rikollisuuden määrän kehitys poikkeaa eri ikäryhmissä. Alle 18-vuotiaiden näpistysrikokset lisääntyivät vuoteen 2010 asti, jonka jälkeen määrä on vähentynyt jyrkästi (kuvio 3). Nuorten aikuisten (18–24-vuotiaat) näpistysten määrä on laskenut melko tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Nuorten ikäryhmien näpistysten väheneminen voidaan havaita myös kyselyaineistoissa. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin nuorisoriikollisuuskyselyn tulokset (Näsi 2016) osoittavat, että 15-vuotiaiden nuorten kaupasta tai kioskista varastaminen on vähentynyt puoleen vuosien 2012 ja 2016 välisenä aikana. Kun vuoden 2012 kyselyssä 10 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista kertoi varastaneensa kaupasta tai kioskista, vastaava osuus vuonna 2016 oli 5 prosenttia.

Kuvio 3. Poliisin tietoon tulleiden näpistysten kehitys 2006–2017 alle 25-vuotiaiden ikäryhmissä suhteutettuna ikäluokan kokoon. Rikosten määrä tuhatta henkilöä kohden. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

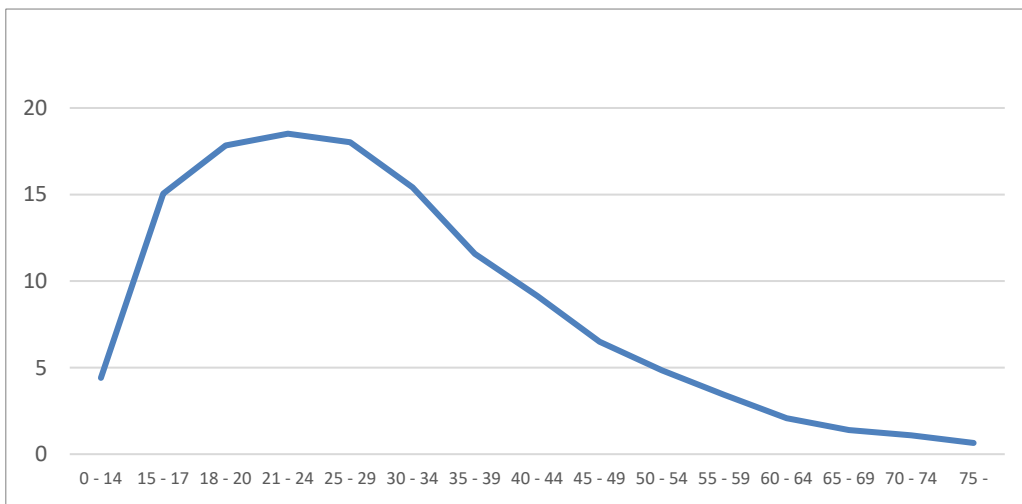
Aikuisten kohdalla poliisin tilastoimassa näpistysrikollisuudessa voidaan havaita myös vastaavaa selvästi laskevaa kehityssuuntaa kuin nuoremmissa ikäluokissa. Eniten laskua voidaan havaita 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä, joiden rikokset ovat laskeneet yli 6 % viimeisen viiden vuoden aikana. Vanhemmissa ikäluokissa rikollisuustaso on säilynyt ennallaan tai hieman laskenut vuodesta riippuen (kuvio 4).

Kuvio 4. Poliisin tietoon tulleiden näpistysten kehitys 2006–2017 yli 25-vuotiaiden ikäryhmissä suhteutettuna ikäluokan kokoon. Rikosten määrä tuhatta henkilöä kohden. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Poliisin tietoon tulleiden näpistysten tekijät¹

Näpistysrikollisuus, kuten rikosten tekeminen ylipäätään, vaihtelee suuresti ikäryhmittäin. Kuviossa 5 on esitetty näpistysrikosten ikään suhteutettu määrä (rikosten määrä suhteessa 1 000 ikäryhmän henkeä kohti). Näpistysrikollisuus painottuu voimakkaasti nuoriin ikäryhmiin. Tyypillisimmin tekijät ovat nuoria aikuisia eli 18–29-vuotiaita. Aivan viime vuosien kehityskulku on, että nuorempien rikollisuuden voimakkaasti laskiessa myös 30–39 vuotiaiden taso alkaa olla yhtä korkealla tasolla kuin nuorempien ikäluokien (ks. kuviot 3 ja 4).

Kuvio 5. Näpistysrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, vuosien 2010–2017 keskiarvo. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

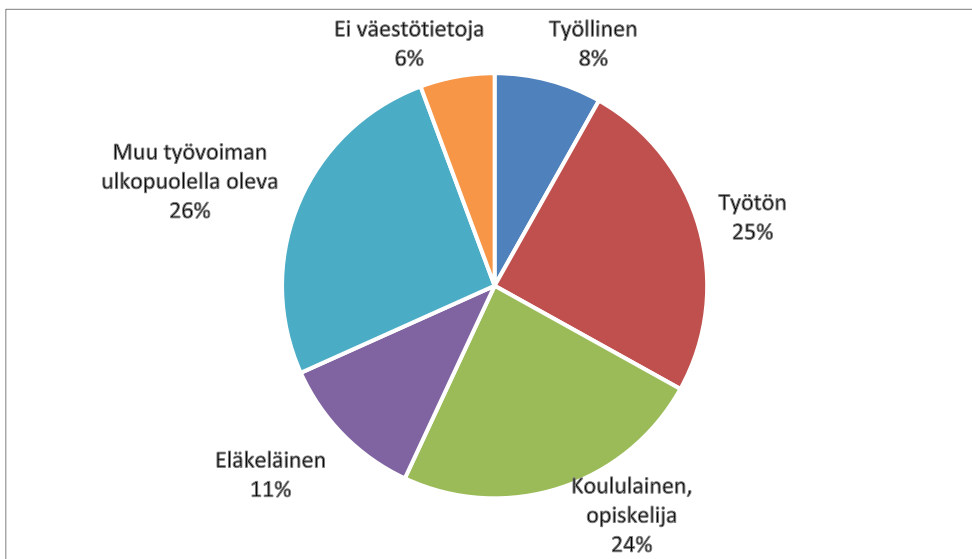
Viime vuosina poliisin tietoon tulleiden näpistysrikosten tekijöistä 70 prosenttia on ollut miehiä ja 30 prosenttia naisia. Lähes 90 prosenttia tekijöistä on ollut suomen kansalaisia. Suurimmat muiden kansallisuuksien tekijäryhmät poliisin kirjauksen mukaan ovat olleet virolaiset (3 %), venäläiset (2 %) ja somalialaiset (1 %).

Valtaosa näpistysrikoksista tehdään kello 13–20 välillä. Viikonpäivillä tai kuukaudella ei näyttäisi ainakaan Tokmannin kauppaketjun liikkeistä kerätystä tilastollisesta aineistosta olevan eroja. Varastetut tuotteet ovat pääosin elektroniikkaa, alkoholia, parateriä ja erilaisia ravintolisiä.

¹ Analyysit poliisin tietoon tulleiden näpistysrikosten tekijöiden piirteistä perustuvat useamman vuoden yhteenlaskettuihin tietoihin selvitetystä näpistysrikoksista, jotta mahdolliset vuosittaiset poikkeamat eivät vaikuta yleiskuvaan.

Vain pieni osa (14 %) poliisin tilastoimista näpistyksistä on tehty päihteiden vaikutuksen alaisena. Poliisin tilastoimista tapauksista 10 prosenttia oli sellaisia, joissa tekijän oli kirjattu olleen tekohetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena. Kahdessa tapauksesta sadasta tekijä oli ollut muun päihteen vaikutuksen alaisena ja yksi sadasta tapauksesta oli sellaisia, joissa poliisi arvioi tekijän olleen sekä alkoholin että jonkun muun päihteen vaikutuksen alaisena. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vuonna 2017 tilastoiduista pahoinpitelyrikoksista yli puolet oli tehty päihtyneenä.

Kun näpistysrikollisuutta tarkastellaan suhteessa tekijöiden sosioekonomiseen asemaan, voidaan havaita, että puolet näpistysrikosten tekijöistä oli joko työttömiä tai muuten kuin eläkkeen tai opiskelun vuoksi työvoiman ulkopuolella olevia (kuvio 6). Vain 8 prosenttia epäillyistä on työllisiä ja 11 prosenttia eläkeläisiä. Neljäsosan kohdalla pääasiallisesti toimeksi oli kirjattu koululainen tai opiskelija.

Kuvio 6. Näpistysrikoksista epäiltyjen osuus pääasiallisen toiminnan mukaan, vuosien 2011–2017 keskiarvo. Laskettu Tilastokeskuksen luvuista.

Koulutuksenmukainen tarkastelu osoittaa, että 61 prosentilla näpistelijöistä oli perusasteen koulutus, 21 prosentilla keskiasteen koulutus ja 3 prosentilla tätä korkeampi koulutus. Loput olivat koululaisia tai heidän koulutuksestaan ei ollut tietoa. Verotettavien tulojen määrän mukaan tarkasteltuna 49 prosentilla näpistelijöistä oli alle 2 500 euron vuosittaiset tulot ja 29 prosentilla 2 500–10 000 euron vuositulot. Tätä korkeammat verotettavat vuositulot olivat 16 prosentilla näpistelijöistä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että lapset ja nuoret varastelevat lukumääräisesti vähän. Suurin osa poliisin tietoon tulleista näpistysrikosten tekijöistä on pienituloisia ja

työttömiä tai muuten työvoiman ulkopuolella olevia 20–39 vuotiaita koulutustasoltaan varsin matalalla olevia miehiä, jotka varastavat tavaroita myyntiin. Vain pieni osa näpistyksistä on tehty päihteiden vaikutuksen alaisena, mutta todennäköisesti ainakin osassa tapauksista päihdeongelmat kytkeytyvät näpistelyyn ja varkauksiin.

Näpistysrikoksista saadut rangaistukset ovat useimmiten sakkoja tai yhdyskuntapalvelua. Lukumääräisesti eniten Tokmannin kauppaketju tekee käräjäoikeuksille korvausvaatimuksia Helsingissä ja Pirkanmaalla. Vuonna 2019 poliisi teki tutkinnan lopettamispäätöksen noin reilusta 13 %:sta sille ilmoitetuista tapauksista ja syyttäjä syyttämispäätöksen noin 7 %:sta tapauksista. Lopettamis- ja syyttämättäjättämispäätösten määrät ovat kaksikertaistuneet vuodesta 2017. Tämä vastaa yleistä kehityssuuntaa siitä, että yhä suurempi osa jutuista päätetään esitutkinnassa niitä syyteharkintaan saattamatta. Matti Tolvasen laatimassa Rikosketjun LEAN-hankkeen raportissa (2019) todetaan, että poliisin ja syyttäjälaitoksen jutturuuhkaa on selvitetty suuressa määrin niin, ettei juttuja enää tutkita samassa määrin kuin aikaisemmin.

Myyvälähenkilökuntaan kohdistuva häirintä ja väkivalta

Myyvälävarkaudet aiheuttavat myymälöissä väkivallan uhkaa. Keväällä 2019 julkaistu Helsingin yliopiston kriminologian laitoksen yritysuhritutkimus (Saarikkomäki & Lehti, 2019) osoittaa, että kaupan alalla sekä matkailu- ja ravintola-alalla häiriköinti ja uhkailu on Suomessa vertailumaita yleisempää. Suomen kaupassa riski, että henkilökunta joutuu väkivallan tai uhkailun uhriksi, on kaksinkertainen Englannin kauppaan ja viisinkertainen Alankomaiden kauppaan nähden. Suomessa uhkailu jää usein myös tilastojen ulkopuolelle. Toistuva häirintä tai vainoaminen ilmoitettiin poliisille alle viidesosassa Suomen kaupoissa ilmenneistä tapauksista. Häiriökäyttäytyminen ja omaisuuden vahingoittaminen aiheuttavat inhimillistä kärsimystä ja kustannuksia. Valitettavan usein häiriöt henkilöityvät yksittäisiin työntekijöihin. Pahimmillaan tilanne voi johtaa pelkotiloihin, uupumiseen ja työkyvyttömyyteen. Yksittäisen työntekijän kynnys lähteä viemään työssä kohtaamaansa häiriötä tai uhkailua viranomaiskäsittelyyn on korkea.

3 Vähittäiskaupan toimet myymäläturvallisuuden ja -varkauksien ehkäisyn kehittämiseksi

Myymlävarkauksia torjuvan työryhmän työn yhtenä tavoitteena oli kartoittaa yritysten toimia myymäläturvallisuuden ja -varkauksien ehkäisyn kehittämiseksi. Keskeisimmäksi asiakirjaksi ja tehtäväkokonaisuudeksi muodostui Kaupan turvallisuusohjelma ja sen jatkumo tulevana vuosina. Kaupan liiton turvallisuusvaliokunnan toimintasuunnitelmassa on vuonna 2020 tässä raportissa mainituista aihealueista:

1. tämän raportin toimenpidesuosittelun implementointia kaupan alalle,
2. sähköisen anastus- ja rikosilmoituksen päivitetyn version käyttöönoton edistäminen v. 2018 tehdyn pilotoinnin opein Kaupan liiton yrityksissä yhteistyössä Poliisihallituksen ja Insta Response Oy:n kanssa,
3. osallistuminen Mun vastuu, mun elämä -kampanjan suunnitteluun, rahoitukseen (vapaaehtoiset yritykset) ja toteutukseen yhdessä Talous ja Nuoret TAT:n, Opetushallituksen, OM:n ja Poliisihallituksen kanssa sekä
4. muut kaupan ja poliisin välistä tiedonvaihtoa edistävät toimenpiteet, joita esitetään tässä raportissa.

Kaikki tässä esitetyt neljä toimintasuunnitelman kohtaa ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä voidaan jatkaa myös tulevana vuosina. Mun vastuu, mun elämä -kampanjan osalta rahoitus on toistaiseksi sovittu vain vuodeksi 2020, mutta sen mahdollisesta jatkosta päätetään vuoden aikana saatujen kokemusten perusteella.

4 Hyvät käytännöt myymälävarkauksien vähentämiseksi

Työryhmä keskusteli useista hyvistä käytänteistä ja menetelmistä myymälävarkauksien vähentämiseksi. Tällaisia ovat esim. Ankkuri-toiminta ja Aseman lapset ry:n katusovitteluhanke. Ulkomaisista hyvistä käytänteistä käytiin läpi Iso-Britanniassa käytössä oleva Adrian Beckin Leicesterin yliopistossa kehittämää mallia, Belgian kauppiasyhdistyksen kehittämää kaupan ja viranomaisten yhteistoimintamallia sekä ruotsalaisia Svensk Handelin internetsivuja. Ruotsin toimintamallia lukuun ottamatta aiheista kuultiin esitelmät aloitusseminaarissa. Suomalaisia Ankkuri-toimintamallia ja Aseman lapset ry:n käytäntöjä työryhmä piti erityisen hyvinä Suomen oloihin ja niiden käyttöä halutaan tukea sekä edistää.

Iso-Britannian ja Belgian malleissa on erityisen hyvää mm. tiivis kaupan ja viranomaisten välinen yhteistyö. Ulkomaisten mallien erityisen hankala osa-alue on suomalaiseseen ja eurooppalaiseen tietosuojaan liittyvä avoin tietojenvaihto, eli tekijöiden henkilö- tai muiden yksilötietojen säilyttäminen ja siirtäminen/luovuttaminen kaupan ja viranomaisten välillä. Ruotsissa Suomen Kaupan liittoa vastaava Svensk Handel on aktiivinen toimija kaupan turvallisuuden edistämisessä. Työryhmän toimintakauden aikana ei tehty erillistä benchmark-vierailua Ruotsiin, mutta Kaupan liitto suunnittelee vierailua jatkossa. Svensk Handelin internetsivut sekä turvallisuuspäällikön somepäivitykset antavat Ruotsin yhdistyksestä aktiivisen kuvan turvallisuustoimijana, joka tekee yhteistyössä viranomaisten kanssa kaupan yrityksiä operatiivisessa turvallisuustyössä hyödyttävää kehittämistyötä. Svensk Handel on koonnut käytännöllisiä turvallisuusohjeita kaupan toimijoille osoitteeseen <https://www.svenskhandel.se/sakerhetscenter>. Sivustolla kuvattuja palveluita ovat muun muassa:

- turvallisuuspolitiikkaan ja lainsäädäntövaikuttamiseen liittyvä Svensk Handelin turvallisuuspolitiikka, joka sisältää politiikan lisäksi tavoitteet ja päämäärät,
- huijausyrityksiä koko Ruotsista uutisoiva Varningslistan (saatavilla sekä internetselaimelle sekä kännykkäappina),
- ajankohtaisia myymäturvallisuudesta koottuja uutisaiheita,
- maksuton myymäläturvallisuuskoulutus (samantyyppinen kuin Kaupan liitolla ja PAM:lla Suomessa),
- turvallisuuspoikkeamailmoitustyökalu (tapahtumailmoitus myymälässä tehdystä anastuksesta tai rikoksesta – ilmoitus suoraan vakuutusyhtiölle

ja poliisille samalla kertaa; saatavilla myös osana kännykkäappia Säkerhetcenter),

- kännykkäappi Säkerhetcenter, joka sisältää ilmoitustyökalun lisäksi mm. tarkistuslistoja myymäläturvallisuudesta, ajankohtaisia varoituksia ja toimintaohjeita
- myymälärikosriskin alue- ja toimipisteen tyyppikohtaisia rikosriskin laskentaa helpottavia tilastotietoja ja
- kaupan turvallisuus- ja riskienhallintahenkilöiden asiantuntijaverkosto ja -yhteistyökanava turvallisuudenhallintapalveluiden ja -tuotteiden markkinoijille kanava markkinoida kaupan turvallisuustoimijoille.

Belgian mallissa näpistykseen tai varkauksiin syyllistyneillä on mahdollisuus sovittaa teko korvaamalla näpistys ja maksamalla hallinnollinen sakko sekä sallimalla tietojensa tallentaminen yhteiseen tietokantaan. Kauppiasyhdistykseen kuuluvat kaupan toimijat tallentavat henkilöiden tiedot suostumukseen perustuen. Tietokanta on myös viranomaisten (ml. oikeuslaitos) käytössä. Sovittaa voi vain kaksi ensimmäistä näpistystä tai varkaustapausta. Tämän jälkeen teot viedään syyttäjälle. Belgian mallissa toistuviin näpistykseen tai varkauksiin syyllistyneiden henkilöiden kuvatietoja voidaan jakaa vartioimisliikkeissä toimivien vartijoiden kautta.

Iso-Britanniassa The National Business Crime Solution (NBCS) tuottaa laajoja palveluja järjestelmään kuuluville yrityksille. Näitä ovat muun muassa rikosten sarjoittaminen sekä poliisin avustaminen tapausten tutkinnassa. Mielenkiintoinen esimerkki on lontoolaisen Euroopan toiseksi suurimman kauppakeskuksen Westfield Stratford City:n malli, jossa osana kauppakeskusta toimivat sekä poliisin että vartioimisliikkeen yksiköt, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä kauppakeskuksen turvallisuuden varmistamiseksi (mm. yhteinen valvomo sekä radiopuhelinjärjestelmä). Kummankin toiminnan rahoittaa kauppakeskus.

Aseman lapset ry:n katusovittelu

Kampin kauppakeskuksessa on havaittu, että alaikäisten tekemä ilkeä on merkittävästi vähentynyt Aseman lapset ry:n toteuttaman katusovittelun aloittamisen jälkeen. Alaikäisen nuoren jäädessä kiinni ilkeästä tai näpistämisestä Kampin kauppakeskuksessa järjestyksenvalvoja saattaa ehdottaa hänelle osallistumista katusovitteluun asian sopimiseksi ja vahinkojen korvaamiseksi. Katusovitteluun on ohjattu näpistelyn ja ilkevallan lisäksi nuorten keskinäisiä konflikteja, kiusaamistapauksia sekä yksi kaupunginosan iso konflikti, johon osallistui yli 35 nuorta. Muualta kuin poliisilta tulleissa tapauksista ilmoitetaan poliisille ja aina lastensuojeluun. Kauppakeskuksista Kamppi, Itis ja City-center ovat sitoutuneet sovitteluun kaikki alaikäisten ilkevallat ja ne näpistelyt, joihin itsenäinen kauppias suostuu.

Katusovittelijat ovat yhteydessä nuoren huoltajaan ja kertovat tapahtuneesta tarvittaville tahoille, kuten lastensuojeluun. Ensimmäinen sovittelu pyritään järjestämään viikon sisällä tapahtumista ja siinä on läsnä sovittelijan lisäksi tekijä, huoltaja ja asianomistaja. Sovittelu on osallistujille vapaaehtoista ja sovittelu toteuttaa välittömän puuttumisen strategiaa. Hankkeesta on tehty seurantatutkimus vuonna 2013 (Lepola 2013). Tutkimuksen mukaan katusovittelu on tehokkaampi interventio kuin lakisääteinen alaikäisten rikos- ja riita-asioiden sovittelu. Tutkimuksessa seurattiin poliisin Patja-tietojärjestelmästä ja sosiaali- ja terveydenhuollon Efficatietojärjestelmästä katusovitteluun osallistuneiden sekä rikos- ja riita-asioiden sovitteluun osallistunutta verrokkiryhmää vuoden ajan. Molempiin ryhmiin kuului 13 nuorta. Katusovittelun nopean intervention kohteena olleista nuorista kaksi uusi rikoksen. Verrokkiryhmästä kuusi uusi rikoksen ja rikosnimikkeet muuttuivat vakavimmiksi.

Katusovittelun ykkösajatus on, että nuorten tekemiin lieviin rikoksiin puututaan heti. Nuoren kanssa keskustellaan, jotta hän ymmärtää tekonsa seuraukset, voi hyvittää tekonsa sekä lopettaa varastamisen tai ilkivallan. Kampissa on soviteltu tapauksia, joissa aiheutetun vahingon arvo on ollut viidestä eurosta 4 000 euroon. Rahakorvauksen sijaan pyritään löytämään jokin muu seuraus- tai korvaustapa. Tällainen voi olla esimerkiksi anteeksipyyntö, käyttäytymissopimus eli ”hengailukiello” kauppakeskukseen ilman aikuisen seuraa tai nuoren ikätasolle sopiva työkorvaus.

Näpistelytapauksia soviteltaessa kauppias kertoo nuorille muun muassa mitä kuluja näpistyksistä kertyy. Paljonko työaika kuluu esimerkiksi tallenteiden katsomiseen ja hyllyjen inventaarioon. Osapuolet sopivat korvaussumman, joka sisältää kauppiaan kokeman vahingon kokonaisuudessaan. Hyvin usein näpistelijälle tulee yllätyksenä se, millaiset teon aiheuttamat kulut todellisuudessa ovat. Vahingon korvaava työ voidaan tehdä osittain jälkien korjaamisena (töhröjen poisto) vahingon kärsineessä yrityksessä tai kokonaan kolmannelle taholle lahjoitetulla työllä, kuten esimerkiksi päiväkodille, jolloin työtä valvova aikuinen on kauppakeskuksen edustaja tai katusovittelija.

Katusovitteluun ohjautuu nykyään nuoria eri tahojen kautta. Näitä ovat kauppakeskuksen ja poliisin lisäksi koulut, kirjastot, nuorisotilat ja lastensuojelu. Katusovittelun suuri etu on se, että sovittelijoina toimivat ammattikasvattajat osaavat ohjata ja saattaa nuoret eri palveluiden pariin, jos nuoret tarvitsevat sovittelun lisäksi muuta tukea. Varsinkin väkivallalla oirehtivat nuoret pyritään sitouttamaan Aseman Lapset ry:n erilaisiin ryhmätoimintoihin, joissa käytetään Friends-tunnetaitomenetelmiä sekä nuorille kehitettyä art-menetelmää aggressioiden hallintaan. Katusovittelun tahoilta on järjestetty vuoden 2016 syksyyn mennessä 9 eri oireilevien nuorten ryhmää.

Aseman lapset ry. on tuonut katusovittelun Suomeen Norjasta. Katusovittelua on kehitetty Helsingissä muutaman viime vuoden ajan pääasiassa Kampin kauppakeskuksessa. Vuoden 2015 alusta RAY myönsi toiminnalle kolmivuotisen hankerahoituksen

ja parhaillaan Aseman Lapset ry. laajentaa menetelmää valtakunnalliseksi kouluttaen alueellisia katusovittelutiimejä eri puolille Suomea. Vuonna 2015 koulutuksia järjestettiin mm. Mikkelissä, Porissa ja Helsingissä. Vuoden 2016 aikana koulutuksia on järjestetty Suur-Savossa, Kauhajoella, Lappeenrannassa, Lahdessa, Hyvinkäällä, Vantaalla ja Espoossa. Menetelmän tueksi on laadittu ”Katusovittelijan käsikirja”.

Katusovitteluja on toteutettu Helsingissä 20–40 tapausta vuosittain. Nuorten katusovitteluisissa on yleensä 2–5 nuorta kerrallaan. Suuri osa katusovitteluun ohjautuvista tapauksista on tehty ryhmässä tai ryhmän aktiivisella tuella. Tavoitteena on integroida katusovittelu lakisääteisen rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminnan yhteyteen. Sovittelutoimiston henkilökunta ja poliisi voivat yhdessä kohdentaa arviointia ja tukea tarvitsevat nuoret katusovittelun piiriin, jossa sovittelijoina toimivat koulutetut kasvatusalan ammattilaiset.

Ankkuri

Ankkuri-toiminnan tarkoituksena on puuttua varhaisessa vaiheessa lasten ja nuorten rikollisuuteen sekä lähisuhdeväkivaltaan sekä tehdä ehkäisevää työtä. Ankkuri-malli perustuu moniviranomaisyhteistyöhön, jossa eri viranomaiset työskentelevät yhdessä poliisiasemalla. Ankkuri-tiimi muodostuu poliisin, sosiaalityöntekijän, psykiatrisen sairaanhoitajan ja nuorisotyöntekijän muodostamasta ryhmästä, joista kaikki, poliisia lukuun ottamatta, ovat kunnan työntekijöitä. He tekevät ryhmänä tiivistä yhteistyötä tuoden kukin ammattiosaamisensa ja taustaorganisaatioidensa tuen ja osaamisen tiimin käyttöön.

Toiminnan tavoitteena on puuttua varhain alaikäisten rikolliseen käyttäytymiseen, selvittää nuoren asiakkaan kokonaisvaltainen elämäntilanne ja ohjata tarkoituksenmukaisen avun ja tuen piiriin jo ennen kuin rikoskierte ehtii muodostua. Mallin avulla puututaan välittömästi elämänhallintansa kanssa vaikeuksissa olevan nuoren toimintaan, jotta nuoren elämä saadaan nopeasti oikeille raiteille. Malli auttaa katkaisemaan rikoskierteitä ja ehkäisemään syrjäytymistä. Kohderyhmänä ovat nuoret (15–20-vuotiaat) rikoksenteijät, perheväkivallalle altistuneet tai sitä kokeneet nuoret, radikalisoituneet nuoret sekä aikuiset perheväkivallan uhrin.

Ankkuri-projekti käynnistettiin Hämeenlinnan seudulla varsinaisen Ankkuri-hankkeen yhteydessä vuonna 2004. Sittemmin toiminta on levinnyt Forssan ja Riihimäen seuduille, ja vastaavanlaista toimintaa tehdään usealla poliisilaitoksella eri nimillä ympäri Suomea. Vuonna 2016 Poliisihallitus asetti poliisilaitoksille tulostavoitteeksi, että malli olisi käytössä koko maassa vuoden loppuun mennessä. Kullakin seudulla Ankkuri-tiimit ovat rakentuneet alueellisista palvelutarpeista ja niille on muodostettu paikallisesti toimivat käytännöt. Ankkuri-tiimien kokoonpanot vaihtelevat: Forssan seudun tiimissä

ovat toimineet poliisi, sosiaalityöntekijä ja osa-aikainen psykiatrinen sairaanhoitaja. Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduilla tiimien kokoonpanoa on täydentänyt osa-aikainen nuorisotyöntekijä. Sittemmin Ankkuritoiminta on laajentunut valtakunnalliseksi toiminnaksi ja siihen on otettu mukaan uusia rikollisuuden muotoja, kuten radikalismintorjunta.

Moniammatillisen viranomaisyhteistyön ansiosta häiriökäyttäytymisestä epäilty lapsi tai nuori ja hänen läheisensä kohdataan kokonaisvaltaisesti ja koko ongelmatilannetta tarkastellaan samanaikaisesti yhdessä paikassa. Poliisin selvittäessä nuoren tekemää rikosta Ankkuri-tiimin sosiaali- ja terveystyön ammattilaiset selvittävät nuoren ja hänen perheensä kokonaistilannetta. Samalla selvitetään, vaikuttaako taustalla suurempikin ongelmavyöhyke. Ankkuri-tiimin sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja ja nuorisotyöntekijä vastaavat asiakkaiden hoidon ja tuen tarpeisiin tekemällä alkuarvioinnin ja antamalla ensivaiheen tukea sekä ohjaavat heidät tarvittaessa jatkopalveluiden piiriin. Moniammatillisuuden hyödyt tulevat esiin erityisesti haastavissa, moniongelmaisten asiakkaiden tilanteissa, jolloin tiimin jäsenet tukevat toistensa työtä.

Nopean puuttumisen ja asioiden läpikäymisen ansiosta väkivallan ja rikosten uusimisen riski pienenee. Asioiden käsittely ei pitkity, vaan ne saadaan hoidettua nopeasti. Toiminnan kustannusvaikuttavuutta ja säästöpotentiaalia on verrattu muun muassa syrjäytymisestä aiheutuviin kuluihin. Toiminnan vaikuttavuutta voidaan edelleen parantaa kohdentamalla palvelut mahdollisimman oikein ja korostamalla varhaista puuttumista. Toiminnan kantavana ajatuksena on, että ennaltaehkäisevä työ ja varhaisen tuen tarjoaminen ovat yhteiskunnalle taloudellisempaa kuin nuoren auttaminen vasta siinä vaiheessa, kun tilanne on riistäytynyt käsistä ja syrjäytymiskehitys alkanut. Ankkuri-toiminnasta ei ole tehty vaikuttavuuden arviointitutkimusta.

Pakka-toimintamalli

Pakka-toimintamalli on paikallisten alkoholi-, tupakka- ja rahapelihaittojen ehkäisyyn kehitetty menetelmä, jota toteutetaan paikkakunnalla tai alueella koko yhteisön voimin. Toimintamalli tarjoaa kunnille ja alueille konkreettisia työkaluja päihdehaittojen ehkäisyyn ja vähentämiseen ja sitä voidaan soveltaa erilaisille alueille niiden tarpeiden ja resurssien mukaan. Pakka-toimintamallissa puututaan ensisijaisesti alkoholin mutta myös tupakan ja rahapelien paikalliseen saatavuuteen. Tärkeää on rajata alkoholin, tupakan ja rahapelien saatavuutta etenkin alaikäisiltä nuorilta sekä päihtyneiltä henkilöiltä. Saatavuuden rajoittamisella tähdätään alkoholin käytön ja tupakoinnin sekä ongelmia aiheuttavan pelaamisen vähentämiseen. Lisäksi pyritään nostamaan juomisen, tupakoinnin ja rahapelaamisen aloitusikää sekä vähentämään humalajuomista ja sen haittoja. (THL 2020.)

Työryhmän näkemyksen mukaan Pakka-toimintamallissa tulisi ottaa huomioon näpistyksen ja varkaudet yhtenä alkoholin ja tupakan hankintakanavana. Näpistyksiä ja varkauksia tulisi ehkäistä kunnan eri toimijoiden, viranomaisten ja paikallisen elinkeinoelämän yhteistyönä.

Sisäisen turvallisuuden toimenpidekortit

Kansalliseen turvallisuussuunnitteluun sisältyy monenlaisia turvallisuusteemoja. Teemat ja niiden merkitys vaihtelevat alueittain. Kuntien turvallisuustilanne, haasteet ja kehittämistarpeet vaihtelevat. Sisäministeriön ylläpitämien turvallisuussuunnittelun kansallisten linjausten toimenpidekorttien tarkoituksena on osoittaa kokonaisuuksia ja toimintamalleja, joihin valtioneuvoston eri ohjelmissa, linjauksissa ja alaisessa hallinnossa on sitouduttu. Nämä kokonaisuudet edellyttävät paikallista tai alueellista toimeenpanoa. Toimenpidekortteja ylläpidetään TUOVI-portaalissa. TUOVI on sisäministeriön ylläpitämä yhteistyötila sisäisen turvallisuuden asiantuntijoille ja verkostoille. Portaalissa voi keskustella, kysyä, työstää yhdessä projekteja sekä lukea uutisia sisäisen turvallisuuden asiantuntijoille ja verkostoille (<https://sisainturvallisuus.fi>).

Työryhmän näkemyksen mukaan paikallisessa turvallisuussuunnittelussa tulisi lisätä kaupan alan ja viranomaisten yhteistyötä. Tavoite olisi, että turvallisuussuunnittelussa otettaisiin huomioon vähittäiskauppaan kohdistuvat rikokset ja häiriökäyttäytyminen. Tämän edistämiseksi tulisi laatia aiheesta toimenpidekortti ja lisätä se sisäisen turvallisuuden TUOVI-portaaliin.

5 Kaupan liiton kampanja myymälävarkauksien vähentämiseksi

Myyvälävarkaustyöryhmän ensimmäisessä seminaarissa, joka järjestettiin touko-kuussa 2019 Helsingissä, kerättiin taustatietoa vaikuttavaksi todetuista myymälävarkauksien vähentämiskampanjoista ja tämän jälkeen työryhmä edelleen ideoi asiaa kokouksissaan. Opetushallituksen kautta työryhmä löysi talousneuvontaa ja nuorison valistustyötä tekevä Talous ja nuoret (TAT), joka on toteuttanut useita kampanjoita nuorille talouden hallinnasta ja yrittämisen mahdollisuuksista. Työryhmä ideoi yhdessä TAT:n kanssa yrittäjyysopastuksen ja vastuullisuuden koulukampanjan yhteyteen myymälävarkauksien torjuntaan liittyvä osion. Neljäsluokkalaisille toteutettava kampanja liittyy opetussuunnitelmaan. ”Mun vastuu, mun elämä” nimellä toteutettava kampanja etenee siten, että aiheeseen tuotetaan kevään ja kesän 2020 aikana video-materiaali, jota TAT:n asiantuntijat hyödyntävät koulukäynneillä. Tätä raporttia kirjoitettaessa ollaan yhteiskunnassa koronaviruksen (Covid-19) vuoksi säädetyissä poikkeusoloissa, jotka ovat vaikuttaneet myös ”Mun vastuu, mun elämä” -kampanjan toteutusaikatauluun mm. koulunkäynnin tapahduttua etäopetuksessa kahden kuukauden ajan maalīs–toukokuun aikana. Vuonna 2020 tehdään n. 80 kampanjaan liittyvää koulukäyntiä ja määrää on tarkoitus lisätä vuonna 2021. Hankkeelle on sovittu rahoitus vuodelle 2020.

6 Lainsäädännön ja viranomaismenettelyn toimivuudesta käyty keskustelu

Työryhmä on selvittänyt lainsäädännön ja viranomaismenettelyn toimivuutta. Hyviä käytäntöjä havaittiin Itä-Uudenmaalla toteutetussa tiedonvaihdon yhteistyöhankkeessa, jossa poliisi- ja kauppa ovat tehneet yhteistyötä myymälävarkauksien torjumiseksi ja tapausten nopeasti selvittämiseksi. Toimintamalli esiteltiin ensimmäisen kerran Poliisihallitukselle loppuvuodesta 2016, jonka jälkeen toiminnan kehittäminen käynnistettiin Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen ja Kaupan liitto ry:n välisenä pilottina. Hankkeen tavoitteina olivat mm. Kaupan liitto ry:n oman turvallisuustiedon keskitetty koostaminen ja sen välittäminen poliisille, kauppaan kohdistuneiden rikostapausten tehokkaampi käsittelymalli, omaisuusrikollisuuden nopea tilannekuvan muodostuminen ja ammattimaisen liikkuvan rikollisuuden ennalta estäminen poliisin antaman tiedotustiedon avulla sekä havaintojen ja tapahtumien analysointi ja saadun tiedon hyödyntäminen. Pilotinvaiheessa oli mukana 56 myymälää Kaupan liitto ry:n jäsenyrityksistä. Pilotin jälkeiseen suunnitelmaan kuului seuraavana vaiheena toiminnan laajentaminen ensin pääkaupunkiseudun poliisilaitosten alueelle (HEV) ja edelleen koko Suomen kattavaksi toimintamalliksi

Toimijoiden yhteistyönä luotiin yhteneväinen ja turvallinen tapa välittää anastusilmoitukset poliisille sähköpostin välityksellä. Samalla mahdollistettiin myös kuva- ja videomateriaalin välittäminen anastusilmoituksen liitteenä. Tämä paransi tilannetta etenkin sen osalta, että materiaali saatiin heti poliisille eikä sitä pitänyt toimittaa tai noutaa erikseen myymälästä / materiaalin toimituspaikasta poliisin käyttöön

Itä-Uudenmaan poliisilaitos, Kaupan liitto ry sekä Insta DefSec Oy esittelivät hankkeen tilannekuvaa Poliisihallituksessa syyskuussa 2018 ja todettiin, että Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen toimialueella keväällä/kesällä (4 kk) 2018 toteutetussa pilotissa em. järjestelmän kautta toimitettiin 319 anastusilmoitusta poliisille käsiteltäviksi. Pilotin sisällä todettiin erinäisiä kehittämistarpeita, mistä syystä sovittiin Poliisihallituksen esittämänä, että pilottia jatkettaisiin kokemusten keräämiseksi eikä itse tuotantovaiheeseen eli toiminnan laajentamiseen HEV alueelle ollut vielä syytä siirtyä

Myöhemmin Itä-Uudenmaan poliisilaitos totesi ja esitti Poliisihallitukselle, että pilottivaiheessa oli ilmennyt sen kaltaisia haasteita, että Poliisihallituksen tulisi ottaa pilotista kokonaisvastuu. Itä-Uudenmaan poliisilaitos oli halukas jatkamaan pilottivaiheen kehittämistä. Poliisihallituksessa asiasta ei aloitettu omaa hanketta aikaisemman suunnitelman osalta, mutta pilotin aikana todetut kehittämistoimenpiteet ovat muutoin

edistyneet ja laajentuneet. Lisäksi poliisihallituksessa on keskusteltu mahdollisuudesta siirtää kaupanalaan liittyvän rikollisuuden ns. havaintotieto sähköisen anastusilmoituksen toimintamallilla suoraan poliisin tiedustelujärjestelmään (POTI), mikä edistäisi ja yksinkertaistaisi havaintoilmoitusten toimittamista poliisille sekä niiden käsittelyä poliisissa.

Haasteena poliisin ja kaupanalan välisessä yhteistoiminnassa on todettu ennalta estävässä tarkoituksessa siirrettävän ns. tiedotustiedon toimittaminen poliisista kaupanalalle. Tiedotustieto on poliisin henkilötietolain (616/2019) 2 luvun 6, 7, 11, 12 ja 13 §:n tarkoittamaa poliisin sisäistä tiedon jakamista, joka on poliisin tiedustelujärjestelmässä nimetty tiedotustiedoksi. Tämä sisäisessä käytössä oleva tieto on erotettava em. lain 4 luvun 23 §:n yleisön saataville tarkoitetusta poliisin ulkoisesta tiedottamisesta. Yleisön tietoon saattamiseksi tarkoitettua tiedottamista ei suoriteta POTI-järjestelmällä, vaan tätä tarkoitusta varten käytetään hallinnon käytössä olevia muita tiedotejakelukanavia: tiedotejakelujärjestelmää, sosiaalisen median (Facebook, Twitter) tiedotkanavia tai muita vastaavia tiedottamisen keinoja.

7 Suositukset

Toimijoiden välisen vuorovaikutuksen edistäminen:

- Ehdotetaan, että nyt toimintansa päättävä myymälävarkauksia torjuva työryhmä kokoontuisi seuraamaan tässä raportissa esitettävien toimenpiteiden toteutumista sekä keskustelemaan myymälävarkauksiin liittyvistä ajankohtaisista ilmiöistä, havaituista parhaista käytännöistä ja ideoista. Ryhmän koollekutsujina vuorottelisivat Kaupan turvallisuusvaliokunta ja rikosentorjuntaneuvosto. Toiminta aloitettaisiin vuonna 2021 Kaupan turvallisuusvaliokunnan toimiessa koollekutsujana.
- Epävirallisesti jatkavan myymälävarkauksia torjuvan työryhmän tuloksia voitaisiin yhteistyössä esitellä kerran vuodessa tarvittaessa järjestettävässä myymäläturvallisuusseminaarissa. Seminaarin järjestämisestä ja vastuista päätetään kaupan edustajien ja rikosentorjuntaneuvoston kesken.
- Jatketaan poliisin ja kaupan toimijoiden tiedonvaihdon edistämistä eri keinoin.
- Ehdotetaan poliisille, että valtakunnallisessa Pakka -toimintamallissa otetaan huomioon näpistyksen ja myymälävarkaudet yhtenä alkoholin välityskanavana.
- Paikallisessa turvallisuussuunnittelussa tulisi lisätä kaupan alan ja viranomaisten yhteistyötä. Tavoite olisi, että turvallisuussuunnittelussa otettaisiin tarvittaessa huomioon vähittäiskauppaan kohdistuvat rikokset ja häiriökäyttäytyminen. Tämän edistämiseksi tulisi laatia aiheesta toimenpidekortti ja lisätä se sisäministeriön ylläpitämään sisäisen turvallisuuden TUOVI-portaaliin, missä on jo toimenpidekortteja turvallisuussuunnittelun eri aihepiireistä.
- Ehdotetaan turvallisuusalan toimijoille, että paikalliseen turvallisuussuunnitteluun integroidaan näpistysten ja varkauksien ennaltaehkäisy vahvemmin (sekä yleisellä tasolla että kaupunginosatasolla).

Toimintamallien kehittäminen:

- Edistetään poliisin ja kaupan toimijoiden kesken sähköisen anastus- ja rikosilmoituksen teknisen sovelluksen käyttöönottoa vuoden 2020 aikana yhteistyössä sovelluksen toteuttajan Insta Response Oy:n kanssa. Liitetään mukaan havaintotiedon välittäminen.
- Tarkastellaan Kaupan liitossa vuoden 2020 aikana, miten kaupan yritysten sisäistä myymäläturvallisuuden tilastointia voitaisiin hyödyntää nykyistä paremmin myymälävarkauksien tilannekuvan edelleen kehittä-

miseksi. Huom. tätä raporttia kirjoitettaessa voimassa olevissa poikkeusoloissa Kaupan liiton yritysten tekemät havainnot puoltavat suosituksen toteuttamista.

- Jatketaan myymäläturvallisuuden edistämiseksi tehtävän työn benchmarkkaamista kansainvälisesti mm. niiden maiden kanssa, joiden parhaita käytäntöjä on tarkasteltu tässä raportissa. Benchmarkkausta tehdään sekä kaupan toimijoiden omasta näkökulmasta, että viranomaisten maidenvälisen yhteistyön kautta. Benchmarkkaus voidaan toteuttaa erillisenä toimenpiteenä tai muissa yhteyksissä ko. maissa yhteistyökäynnillä. Olennaista on, että tämän työryhmän tahot keräävät itsenäisesti tietoa parhaista käytännöistä aihealueella ja jakavat havaitut parhaat käytännöt työryhmän työhön osallistuneille tahoille.
- Ruotsin Svensk Handelin kanssa tehtävän turvallisuus benchmarkkauksen vastuutahona toimii kaupan toimijat ja rikksentorjuntaneuvoston edustaja(t) osallistuvat kutsusta tapaamisiin.
- Varmistetaan TAT:n tuottaman koululaiskampanjan ”Mun elämä, mun vastuu” jatkorahoitus vuodesta 2021 alkaen. Kampanjan pilotointi aloitetaan vuonna 2020 ja kokemusten ja alustavan vaikuttavuuskyselyn pohjalta valmistellaan rahoitusta tuleville vuosille.

Tukimateriaalien laatiminen:

- Kootaan opas kaupan toimijoille oirehtivien nuorten ja syrjäytyneiden kanssa toimiseen. Opas sisältää yhteistietoja paikallisista hoitoa ja muuta apua tarjoavista tahoista. Rahoitusta oppaan laatimiselle haetaan oikeusministeriön myöntämistä rikksentorjunta-avustuksista.
- Jatketaan paikallisen sovittelun kehittämistä huomioiden katusovittelun hyvät kokemukset. Sovittelu tulisi pystyä käymään tapahtumapaikan välittömässä läheisyydessä tai sitten videoavusteisesti. Sovittelusta laaditaan opas asianomistajalle. Rahoitusta oppaan laatimiselle haetaan oikeusministeriön myöntämistä rikksentorjunta-avustuksista.

Viitteet

Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset: Toinen kansallinen yritysuhritutkimus 2018. Saarikkomäki, E., Lehti, M. & Kivivuori, J: Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia; nro 33/2019.

Nuorisorikollisuus: Saarikkomäki, E. A. O. & Tanskanen, M., Rikollisuustilanne 2017: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Hannu, N. (toim.). Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia; nro 29/2018.

Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016: Näsi, M. J: Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, (Katsauksia; nro 18/2016).

Rikosketjun LEAN-hanke: Selvityshenkilön raporttijulkaisu. Matti Tolvanen, Itä-Suomen yliopisto. valtioneuvosto.fi. Oikeusministeriö 2020/6.

Toimiiko katusovittelu?: Havaintoja Kampin kauppakeskuksen pilotoinnista kohderyhmänä nuoret. Reetta Lepola. HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU. Opinnäytetyö, Kansalaisjärjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, 5/ 2013.

<https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/ehkaiseva-paihdeyto/verkkopakka-ehkaisevaan-paihdeytohon>

<https://sisainenturvallisuus.fi/etusivu>

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-846-2 (PDF)